

Veus biografiades evidencien auscultacions educatives

Ricard Huerta

Francesc Jesús Hernández i Alicia Villar (ed.).

Educación y biografías. Perspectivas pedagógicas y sociológicas actuales.

Barcelona, Editorial UOC, 2015, 258 p.

L'esperit crític seria el magma en el qual s'instal·len les diferents veus recopilades en aquest volum. La saviesa dels professors responsables de l'edició consisteix a recopilar un conjunt de propostes que van des de l'anàlisi de la idoneïtat dels estudis de casos fins a la reflexió teòrica que suposa enllaçar les discontinuïtats dels treballs biogràfics, tot atenent les sensibilitats que imperen actualment en el panorama dels països centrals d'una Europa que va a la deriva, magnetitzada i propulsada pels plans provinents de Bolonya.

La selecció dels autors i les autores que integren el text està basada en diferents elements, com ara l'actualitat de les problemàtiques, la necessitat d'un model científic capaç d'explicar els vincles entre societat i educació (a nivells *macro*, *meso* i *micro*), la relació entre educació i biografies, la teoria de sistemes, així com la possibilitat d'incorporar noves narratives a la delicada qüestió de l'aprenentatge en tant que «biograficitat». Considero que els responsables de l'edició han estat capaços d'auscultar coherentment les diverses aproximacions a les problemàtiques plantejades, i és així com ens trobem davant d'una miscel·lània sòlida i coherent, atractiva i propera, que ens permet actualitzar coneixements al voltant de temàtiques innovadores i suggeridores, en base a textos assequibles i rotunds.

Em deixareu que comenci ressenyant el capítol escrit per un dels autors que més conec i que més m'interessen del recopilatori. Es tracta del text d'Ivor Goodson, titulat «El ascenso de la narrativa de vida». Per a Goodson, queda clar que la nostra és una «època de narrativa». Ara bé, evidenciant que les narracions i les històries s'han convertit en moneda comú, el que no podem oblidar és que les aspiracions i l'escala d'aquestes narratives han canviat substancialment. De fet, entrem en un període de determinats tipus de narratives: la vida i les narratives a petita escala. A hores d'ara, resulta bastant inconcebible la idea de grans masses de gent debatent grans problemes. Aquesta tendència està relacionada amb la disminució de l'àmbit i de les aspiracions de la narrativa. Serà justament en allò que Goodson anomena «el remolí de l'esquerra», on després de les grans narratives hem vist emergir un altre model de narrativa, infinitament menor en abast i freqüentment individualitzada: la narració (*story*) de vida personal. Això reflecteix un canvi dramàtic en l'escala de creences i aspiracions humanes. De tota manera, al mateix temps que això ocorre pel que fa a les petites narracions, també veiem com retornen alguns vells preceptes fonamentalistes.

Goodson ja sostenia fa dues dècades que la literatura i l'art estan normalment per davant dels altres mitjans de trans-

missió cultural de la ideologia, proporcionant nous guions (*scripts*) i definint les nostres narratives personals i les «polítiques de vida». Amb una perspectiva històrica respecte dels segles que van seguir a l'època de la Il·lustració, hauríem de mirar-nos aquest panorama no com el començament de «les narratives» (en plural), sinó com l'inici de l'*era de les petites narratives*. Reviscolant cites i idees d'autors essencials com ara Derrida, Cauldwell, Denzin o Willinsky, Ivor Goodman no perd l'ocasió d'il·lustrar les seues reflexions tot adornant-les amb exemples que tant poden provenir de Bruce Springsteen, Bob Dylan, Jorge Semprún, David Cameron o Martin Bentham. D'aquesta manera, el discurs de Goodson navega providencialment entre les grans paraules dels grans noms i les possiblement no tan grandioses (encara que tant o més eloqüents) referències de poetes, músics i creadors artístics en general. Potser sí que el discurs de la política, amb el triomf de les noves narratives, hagi passat de tractar sobre el capital i el treball a orientar els seus interessos cap a la identitat i la sobirania. Un fet il·lustratiu d'aquestes tendències ens presenta el canvi de les velles jerarquies del capital cultural i simbòlic cap a una altra cosa que podríem denominar «capital narratiu». Però el ben cert és que les narratives àmplies de les col·lectivitats s'estan trencant i van donant pas a les petites narratives de la societat individualitzada. Etnògrafs i biògrafs s'interessen cada cop més per la penetració en la vida privada (les tecnologies ajuden a definir aquest marc que s'està generalitzant) tot prevenint el sorgiment d'una nova política conservadora de la salut i la moralitat, centrada sobre la sexualitat, la família i l'individu. Però sense caure en victimismes, el que Goodson proposa és un desafiament per desenvolupar noves comprensions de la construcció social de la subjectivitat, advertint que si les narra-

cions es queden en el pla d'allò personal i pràctic, renunciem a moltes oportunitats, ja que la narració de vida individual, lluny de construir-se personalment, està *guionitzada* (*scripted*). Amb això, conclou, la narració de vida déu d'estar situada culturalment. L'objectiu consisteix en proporcionar una narració de l'acció individual dins d'una teoria del context. I aquest objectiu l'aconsegüim quan fem la transició dels estudis de narracions de vida (*life story*) cap a les històries de vida (*life stories*).

Ivor Goodson, professor de la Universitat de Brighton, investigador convidat en ocasions a la Universitat de Barcelona a instàncies del grup de recerca Esbrina, està considerat un dels analistes més interessants del panorama de les narratives personals pel que fa a docents i àmbits pedagògics. També Peter Alheit, de la Universitat de Göttingen, esdevé un personatge rellevant dins de l'horitzó teòric de les identitats i les biografies. A la seua aportació al llibre, titulada «La construcción biográfica de la realidad», explica el transfons teòric i metodològic de la noció «biografia» en la seua accepció científica, i no solament pel que fa a les ciències de l'educació, sinó també al conjunt de les ciències humanes i socials. Observem com l'èmfasi de la denominada «tesi de la individualització» ha aguditzat el gir reflexiu en les ciències de l'educació, i ha permès convertir en camps d'aprenentatge tots els cursos de vida. En perdre's la noció normativa del curs de la vida, podem abordar com a educatiu i/o pedagògic qualsevol moment vital de qualsevol persona, sense límits d'edat. La moderna biografia és arriscada, difusa, ja que no disposem de cap univers simbòlic unificat per sintetitzar i ordenar les distincions individuals. La reconstrucció de la forma individual de conduir-se en la vida de les societats modernes indica, per tant, un nou paradigma d'aprenentatge, que

també al·ludirà, certament, al concepte d'identitat. Serà dins d'aquest esquema completament arriscat i trencador, però al mateix temps necessari i actualitzat, on Alheit disposarà l'estructura de la biografia com a concepte de l'aprenentatge al llarg de la vida, tot revelant les possibilitats de referència i els problemes teòrics que comporta.

De la mateixa manera que aquests dos articles comentats suposen un nou escenari per a la reflexió i la pràctica de les biografies en els estudis sobre educació, haurem de convenir que tot el volum ha suposat un esforç per part dels editors, ja que s'hi han recopilat les aportacions d'altres veus ben representatives de diferents entorns universitaris alemanys i austríacs, tot atenent qüestions que van des de la tecnologia fins a la formació de persones adultes. Estem més habituats a rebre informació tant del món anglosaxó com de l'àmbit francòfon, i possiblement per això aquest volum ens desvetlla una realitat centreeuropea a la qual no tenim tant d'accés. En el cas del treball de les autores Ursula Apitzsch i Irini Siuoti (de Frankfurt i Viena respectivament), el que més ens crida l'atenció és la capacitat d'abordar un tema conflictiu i delicat com és el de les biografies transnacionals.

Apitzsch i Siuoti han estudiat el complex però fascinant estatut dels moviments humans i de les repercussions que les mobilitats i les migracions imposen. Els treballadors de la Unió Europea gaudeixen de llibertat de moviment dins del marc geogràfic i estatutari al qual pertanyen. El que ha passat en les darreres dècades al que abans de la caiguda del mur de Berlín anomenàvem la República Federal d'Alemanya, i que actualment podríem considerar Alemanya (després de la reunificació amb la RDA), constitueix un complex entramat, difícil d'entendre si no tenim en compte com han anat va-

riant les concepcions nacionals i supranacionals de les successives generacions d'immigrants, i de quina manera conceben la pròpia nacionalitat els pares, fills o néts d'aquestes capes generacionals. Els fills i filles dels primers emigrants grecs a la RFA van nàixer allà pels anys 1970. Els primers emigrants eren bàsicament homes, que després van reagrupar les respectives famílies una vegada s'havien instal·lat al lloc d'arribada. Però el que va ocórrer amb la segona generació és que les anades i vingudes constants entre Grècia i Alemanya van convertir aquests «europeus» en ciutadans que tant culturalment com políticament es sentien d'ambdós llocs. A nivell lingüístic dominaven tant el grec com l'alemany, i en tots el sentits coneixien tant la realitat de la cultura alemanya com la grega. Aquesta eventualitat s'ha reproduït i augmentat en la següent generació. Com afirmen les autores, el descobriment i l'ús d'un espai educatiu europeu transnacional ha permès sortejar els mecanismes d'exclusió del sistema educatiu alemany molt més eficaçment que a través de l'assimilació incondicional d'aquest sistema. Les autores basen els seus criteris d'observació centrant-se en l'estudi del cas d'Atenea, per a qui la mobilitat geogràfica és una forma de vida en la qual múltiples formes de pertinença, que abracen dos contextos culturals i nacionals, constitueixen la seua biografia. Apitzsch i Siuoti conclouen que Atenea combina dos sistemes educatius diferents, amb la intenció d'avançar en el camí transnacional, convertint-se així en un cas de promoció de la migració a través de l'educació.

El volum recopilatori que ens ofereixen Hernández i Villar també inclou uns altres textos, com ara l'entrevista a Klaus Holzkamp per part de Rolf Arnold, o bé els dos capítols elaborats per Bettina Dausien, un d'ells sobre la representació dels processos educatius en tant que

«decisiones» en el decurs de la vida, i l'altre sobre «aprenentatge biogràfic» i «biograficitat» en tant que pràctiques pedagògiques en la formació de persones adultes. En conjunt, i tenint en compte la rica aportació de referències bibliogràfiques que trobem en cada apartat del llibre, podem dir que aquestes «perspectives biogràfiques» i el moviment biogràfic en general es dirigeixen, en molts casos, cap al descobriment i el desplegament de les pròpies capacitats, la qual cosa ens distància de la tradicional consecució d'un estatus o de l'intent de millorar la situació socioeconòmica. En aquesta línia argumental, les decisions educatives no suposen solament moviments mecànics, sinó que precisen d'una legitimació social i biogràfica, integrant-se així en la construcció narrativa de la pròpia història de vida. I és que, a més d'estar influïdes per exigències institucionals, les decisions educatives estan motivades per circumstàncies i esdeveniments biogràfics, en ocasions de caire familiar o casual. Som educadors, i hem d'estar atents a les nostres pròpies circumstàncies, per tal d'escriure els nostres propis relats, les nostres autèntiques narratives.